

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2001
FORFATTER:	Jørgen Johansen
TITEL:	Krigen i 1864 oplevet fra Låsbygade.
KORT RESUME:	Erindringer fra krigen 1864 i Kolding.

KRIGEN I 1864 OPLEVET FRA LÅSBYGGADE

AF JØRGEN JOHANSEN

Jørgen Johansen, der blev rebslagersvend i 1865, forlod tidligt dette håndværk for at blive politibetjent i København. Han døde i København i 1930 84 år gammel. Erindringerne, der må være skrevet før 1. Verdenskrig, er i 2001 overdraget Kolding Stadsarkiv af hans barnebarn, den nu 90-årige B. Jørgen Johansen.

Jeg blev født i Kolding (Låsbygade) den 14. maj 1846, hvor min far Johan Johansen havde nedsat sig som rebslagermester. Min mor var Ane Marie, f. Gjeding fra Middelfart.

Min lærdom fik jeg i Borgerskolen, der den gang havde lokaler i en fløj af kirken og som blev flyttet til den nye Borgerskole i Skolegade. Af lærerpersonalet ved skolen mindes jeg Chr. Geill, P. Hansen, Filstrup, Krag, pastor Hjort og den senere bekendte politiker Christen Berg. Berg glemte aldrig sine gamle elever, og jeg har ofte været sammen med ham her i hovedstaden, og man kunne altid mærke, at det var ham en glæde at mindes sin gerning i Kolding Borgerskole, og mange af eleverne fra denne skole blev senere hans gode venner gennem livet.

Af krigsbegivenhederne fra 1848-50 mindes jeg ikke meget, men jeg har alligevel den tro, at den megen samvær med soldater, både danske og tyske, som jeg havde i krigsårene i Kolding, hvor vi havde så meget indkvartering, har gjort et så stærkt indtryk på mig,

at jeg siden bestandig har været en soldaterven.

Fra min opvækst i 1850erne mindes jeg blandt mange andre vores gamle nabo, skomagermester Søren Møller, som dagligt kom i vort hjem. Han fortalte så mange interessante ting fra krigen, fra det gamle borgerkor, som han havde stået ved som musiker, og særlig fra det holstenske Lansenerregiment, der garnisonerede i Kolding og Haderslev. Han kendte navne på mange af regimentets officerer og underofficerer, der var så fremmedartede. Han talte om major Vaupel og sønner, hvoraf den ene blev den bekendte oberst Vaupel. I det interessante museum på Koldinghus findes mange smukke minder om officersfamilien Vaupel.

Når familier kom sammen i disse tider, drejede samtalen sig i reglen om krigsbegivenhederne. De havde jo alle oplevet noget og set noget, især den 23. april 1849 – den uhyggelige gadekamp i Kolding og beskydningen af byen, der forårsagede mange ildebrande og andre ulykker.

Kolding var også særlig udsat for indkvartering, både når tyske tropper rykkede ind og ud af Jylland, og når vore egne soldater drog frem og tilbage. Vi måtte da også huse venner og fjender i længere tid ad gangen. Jyderne var jo udsat for meget i disse alvorlige tider, og koldingenserne ikke mindst. I 1850erne

havde vi kun indkvartering, når vore soldater drog til eller fra manøvrene i Slesvig, og når konstablerne fra artilleriet i Rendsburg afhentede remonteheste i Kolding. Mange af denne tids danske soldater kunne jo ikke tale det danske sprog, men de gamle koldingensere klarede sig godt med det tyske – de havde fået øvelse under krigen.

Livet i Kolding mellem familierne var familiær og munter. Naboer og genboer kom sammen ved mange lejligheder. En særlig gemytlig tid var efteråret, når grisen skulle slagtes. Hver familie havde sin gris, og den havde sit hus i den lille gård i nærheden af beboelsen. Den hørte da også så godt som med til familien, den blev plejet og passet med stor omhu, og var genstand for megen opmærksomhed af naboer og venner, der kom for at se grisen.

Så kom endelig den store dag. Grisen skulle slagtes. Familien måtte tidlig på benene for at koge vand. Slagteren kom, grisen blev hallet ud af sit hus, og dens skrig hørtes viden om. Familien hjalp til med slagtingen, og når grisen var hængt op på stigen og hang til parade i gården, kom naboer og genboer fra alle sider – efter indbydelse – for at se det fede dyr og gætte på vægten. Derefter begyndte den gemytlige del af festen. Selskabet gik nu ind i lejligheden, ikke i grisens, men i familiens, og der blev de trakterede med snaps og øl til det gode smørrebrød, og derefter kørte de små jyske sorte frem, og når selskabet ved middagstid skiltes, var det i løftet stemning. Alle var glade, man kendte dengang ikke til afholdsmænd. Hos rebslagerne fortsattes festen om aftenen med punch-gilde, og hele dagen lød de velmente ord: „Til lykke med grisen“. Næste dag begyndte man at bringe

en mundsmag af grisen omkring til venner og familie. Festen for denne gris var nu forbi, men ofte begyndte man forfra den følgende dag et andet sted.

Om sommeren havde man skov- og sejlture og om efteråret en nødde-dag, altid i stort vennelag – og det gik muntert til. Somme tider måske lidt vel muntert, men til andre tider blev der arbejdet flittigt og strengt. Ved alle selskabelige lejligheder blev der sunget – mest krigs- og fædrelandssange og muntre drikkeviser. Revysange havde man ingen af.

I tiden mellem vore slesvigske krige sang vi sejrssange – i hjemmet og i skolen var den nationale begejstring stor – vi var ikke så bange for en ny krig. Tyskerne kunne vi sagtens magte, en dansker kunne nok magte ti tyskere – og vi havde jo Dannevirke. Da kom sorgensbudskabet den 15. november 1863 og meldte kong Frederik den Syvendes død. Vore soldater drog atter til Slesvig, og vi fik indkvartering i Kolding under gennemmarchen. Man talte om Dannevirke og om, hvor længe vi kunne holde den stærke fæstning. Man stolede da ikke helt på, at vi kunne standse fjenden ved Dannevirke. Man håbede dog, at det ville vare noget, inden fjenden kom til Jylland.

Det var alvorlige tider. De gamle soldater blev indkaldte til deres afdelinger, og mange familier mistede forsørgeren. Det var en trist julestemning, der beherskede os alle, da højtiden kom. De fleste havde en slægtning eller ven, der var kaldt til hæren, og blev savnet i hjemmet, og vinteren og fjenden stod for døren.

Den 24. december 1863 bragte „Kolding-posten“ følgende vers, jeg havde skrevet:

Julesang til den danske landsoldat

*Til julen vi venter en ubuden gæst
Derfor vi bereder en storartet fest
Med æressalut vi hilse ham vil
Vi vil ham opvarme, det trænger han til*

*Med julen der følger jo vinterens glans
Derfor vi opbyder vor gæst til dans
Vi er ikke sky, vi søger ej skjul
Vi ønske ham vil en glædelig jul*

*Vi længe til festen beredet os har
Vi har sagt farvel til vor mor og far
Vi alle har lyst og mod i vort bryst
Med gæsten at tage en ordentlig dyst*

*På Dannevirke ligger kanoner i rad
Og ligeså ligger ved Frederiksstad
Se alt er beredt, og vi er parat
Vi alle er blevet til landsoldat!*

*Vi alle ham hilse med æressalut
Men det vil da sige med kugler og krudt.
Til spidskugledans vi byde ham vil
Så jorden skal ryste ved kuglernes spil*

*Han Slesvig og Holsten vil tage fra os
Nej, derfor vi netop vil byde ham trods
Hvad Frederik den Syven´ har vunden ved ret
Skal Christian den Nien´ ej tabe så let*

*For jer, som er hjemme, er julen lidt sort
Men jag kun de mørkeste tanker lidt bort
Thi det kan se mørk – og dog blive lyst
De danske soldater har mod i der´ bryst.*

Den 1. februar udbrød krigen, den ulykkelige krig med to stormagter, og den 6. februar kom

det bedrøvelige budskab, at den danske hær havde forladt Dannevirkestillingen om natten og var på tilbagetog til flankestillingen ved Dybbøl og Jylland under meget uheldige omstændigheder, da vejene var glatte af sne og is. Østrigerne forfulgte vore tropper, og det kom til kamp ved Sankelmark den 6. februar, hvor 1. og 11. infanteriregiment klarede sig bravt under deres tapre chef, generalmajor Max Müllers kommando.

Nogle dage efter kom flere afdelinger af hæren til og igennem Kolding, og det var et sørgeligt syn at se, hvor medtaget folk og heste var efter den lange besværlige march og i det skrækkelige vintervejr. Lange rækker af åbne vogne transporterede syge soldater nordpå. De lå i halm og var tildækkede med kapper og tæpper – og over det hele det hvide snelagen. Gader og veje var fyldte af ægtvogne med forskellige sager til hæren, og hø- og halmlæs kom til Kolding fra Slesvig i stor mængde og fyldte de smalle gader.

De ulykkelige ægtkuske fra Sydslesvig, der var fulgt med vore tropper den lange vej, måtte også døje meget, og det var da ikke så underligt, at nogle af dem forsøgte at snige sig bort og flygte sydpå. Nogle lykkedes det for, men andre blev indhentet af vore dragoner og ført tilbage.

Preusserne nærmede sig den jyske grænse, og den 18. februar om eftermiddagen forlod de sidste af vore tropper Kolding, og kort efter red de preussiske røde husarer ind i byen. De måtte dog standse deres fremrykning ved Sønderbro, da broen var spærret af en barrikade. Husarerne gik tilbage, og et garderegiment rykkede frem til broen, og da forhindringerne var skaffet bort, drog regimentet videre ind i byen, og nu var Kolding i fjendens magt.

Preussisk infanterist i Kolding, 1864.

Efter at have set vore hårdtmedtagne soldater klædt i islandske trøjer og i mørke- og lyseblå feltkapper – og flere af infanteristerne med træsko – var det helt underligt at se disse stramme preussere rykke frem gennem gaderne.

Snart vrimlede det i gaderne af soldater, der søgte deres kvarter, og i vort lille hjem fik vi seks mand til at begynde med. Det var flotte gardister fra Berlin – flinke folk – som vi kom godt ud af det med. Jeg erindrer, at vi i

Kolding havde indkvartering af garderregimenterne „Kaiser Alexander“, „Königin Augusta“ og „Königin Elisabeth“. Sidenhen fik vi jo indkvartering af mange forskellige regimenter i det lange krigsår.

Preussernes forposter stod mellem Kolding, Vejle og Fredericia, og adgangen til byen var spærret med barrikader. Besætningen i Kolding blev flere gange alarmeret, når vore tropper havde vist sig for at rekognoscere. Det var da morsomt at se, hvor hurtigt preusserne fik deres sager sammenpakkede og kom ud af huset. De måtte jo have alt med, da de ikke vidste, om de kom tilbage. Snart stod de forskellige afdelinger på alarmpladserne. Geværerne blev ladte, og der blev ventet på danskerne – men de kom ikke, og så gik preusserne tilbage til kvartererne. Jeg husker, at alarmtrommen lød, da vi sad ved middagsbordet, og preusserne måtte løbe fra den varme suppe – en ubehagelig forstyrrelse. De kom dog snart tilbage – jeg tror inden suppen blev kold.

Den 7. marts blev der trukket en mængde preussere sammen i Kolding. Der var ikke tale om indkvartering. Folkene måtte søge i hus, hvor der var plads, og plads var der ikke meget af, da vi allerede var velforsynede med indkvartering. Snart var vore hjem overfyldte af soldater, der tog køkkenet og hele huset i besiddelse. De stegte og kogte deres naturalforplejning, og jeg husker, at mor stadig måtte lave kaffe til dem. De mente, at det var dagen før et stort slag, og noget lignende tænkte vi da også.

Gaderne var så overfyldte af soldater, at man næppe kunne bane sig vej, og mange forretninger måtte lukke, da soldaterne tog selv og glemte at betale. Om aftenen traf man på enkelte østrigere, så man kunne forstå, at

preussernes allierede også nærmede sig Kolding. Hen på aftenen og i løbet af natten gav det luft i byen. Preussernes fremrykning mod Fredericia begyndte og fortsatte om natten.

I vore hjem fik vi fred denne nat. Preusserne, de ubudne gæster, forlod os, men gennem Kolding by – i den mørke kolde nat – drog de lange rækker af preussiske regimente. Infanteriets fodslag og kanonernes raslen talte et alvorligt sprog til os. Det var ikke drøm, men virkelighed, at nu gik krigsbegivenhederne igen ud over gamle Jylland.

Det blev preussernes opgave at indeslutte Fredericia. Senere kom østrigerne til hjælp, og de preussiske garderegimenter gik til Dybbøl.

Den 8. marts begyndte østrigerne deres indmarch i Jylland gennem Kolding. Først rytteri og derefter infanteri, jægere, artilleri og brotræn m.m. Der var meget at se på hele dagen, og tropperne gik gennem byen med fuld musik. Så store musikkorps havde vi ikke set før, men vi fik senere meget af det udmærkede østrigske musik at høre i Kolding i løbet af sommeren, og inden de drog bort i november.

Preussiske underofficerer i Kolding 1864.

Tyske pontoner, der skulle benyttes til overgangen til Fyn, kører over Akseltorv i Kolding i 1864.

Med geværkolberne opad og hujende og skrigende gik flere batailloner gennem byen. De var jo nu i det fremmede land og ventede hvert øjeblik at komme i kamp. Under gennemmarchen gjorde en del af artilleriet holdt i Låsbygade. Soldaterne gik ind i husene, og vi fik da også besøg af nogle artillerister, der anmodede om at få noget at spise. Moder gav dem smørrebrød med snaps og øl, og da de havde spist, tilbød de betaling, som dog ikke blev modtaget, og da de forlod os, var de meget taknemmelige. Det var de første østri-

gere, vi havde i vort hjem, men siden fik vi mange, og vi fik lejlighed til at kende noget til de mange nationaliteter, den østrigske hær bestod af.

Vel var de fremmede krigsfolk Danmarks fjender, men det var jo ikke deres skyld, at de gik ind i Jylland, de må lyde højere ordrer, og de fleste af dem var hellere blevet hjemme i deres fædreland, end i den kolde vintertid at gå ind i et fremmed land og fortrædige en befolkning, som de intet havde imod. Den civile befolkning vil altid stå sig ved under krigsforhold at behandle de fjendtlige soldater, som den kommer i berøring med, som mennesker, og vil den derved ikke sætte noget til af sin nationalitetsfølelse eller borgerlig ære.

Omtrent hele det østrigske armekorps gik gennem Kolding, da overgangen over Kolding Å ved Ejstrup var vanskeliggjort af vore tropper og vejforholdene. Hovedstyrken under feltmarskal Gablenz egen kommando rykkede frem ad chausséen mod Vejle, kastede vore forposter tilbage og tog Vejle ved et stormangreb.

Ved angrebet på vore tropper ved Fredericia den 8. marts tog preusserne et kompagni af 20. bataillon til fange, og disse fanger blev om eftermiddagen ført til Kolding. Ligeledes blev en del fanger, som østrigerne havde taget ved Vejle ført til Kolding. Efter at have tilbragt natten i Kolding marcherede de den følgende dag videre sydpå. Det var et bedrøveligt syn at se sine landsmænd som fanger under fjendens kommando – men de led jo for resten ingen nød. I Kolding fik de god mad og drikke af beboerne, og behandlingen, de fik af preusserne, var vist også upåklagelig.

En krigsfange er da ikke udsat for at miste livet eller blive krøbling. Det har vel sine ubehageligheder at være i fangenskab, men han har dog håb om at komme hjem til sine kære. Han er måske familiefader og kan dårligt undværes, hans små børn længes, og hans hustru må kæmpe for tilværelsen. Vi kan ikke forlange, at alle krigere skal gå i døden med glæde, og man kan også forstå – når man vil være ærlig – at der er mænd, der hellere vil være krigsfanger end blive skudt eller hugget ned på slagmarken.

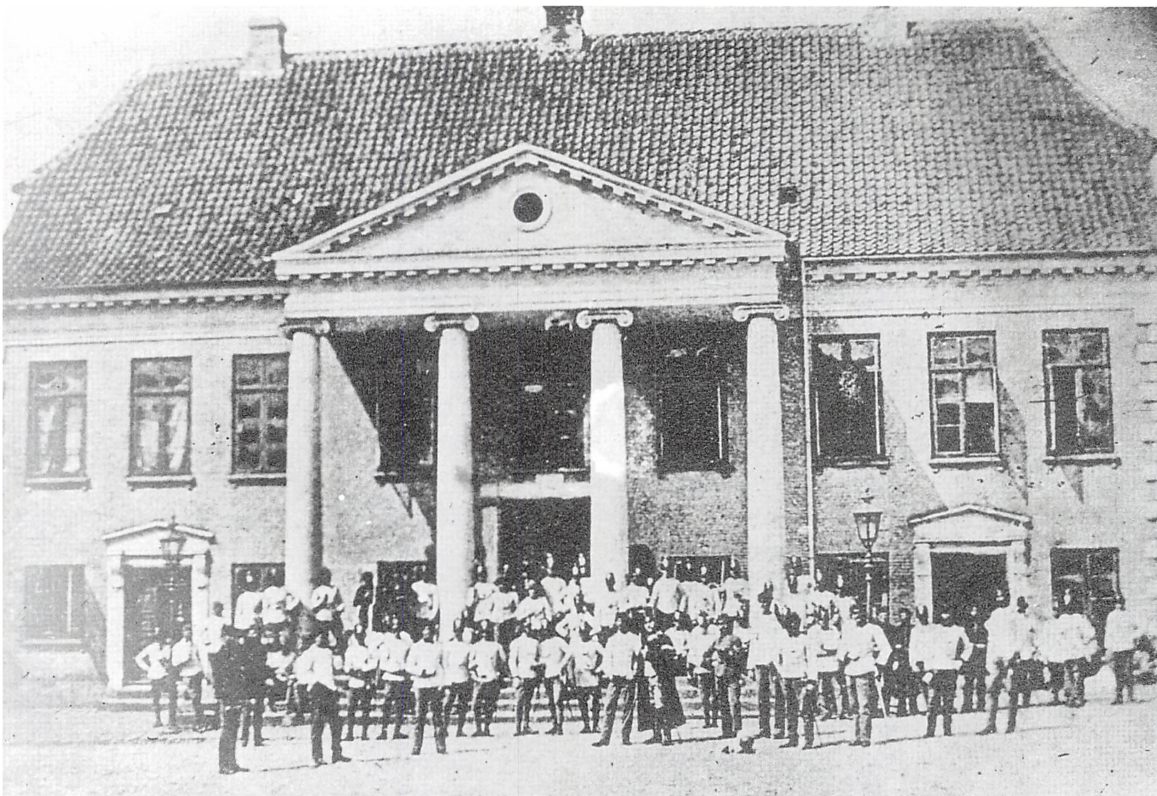
Vi har mange store patrioter herhjemme, der råber højt om krigen, skaber forsvarsforeninger og danner frivillige korps, men lad os se, hvor mange af disse herrer og damer, der i farens stund vil være med, hvor det kniber og ofre liv og blod for fædrelandet.

I en beskrivelse af krigen 1864 skriver oberst F.C. Schjøtt:

Selv om den del af pressen, som ved årets begyndelse havde været mest krigerisk stemt og havde stillet fordringer til hæren, som den trods sin utrættelighed, pligttroskab og gode vilje ikke kunne honorere, blev greben af panik, hvorfor den også blev mistænkt for at nære frygt for sin egen arne. Man kunne i et af hovedstadens toneangivende blade den 6. juli læse en indsendt artikel, hvori der stod: „Nu bør vor opgave være at undgå nye tab, og i hvert fald at sikre Sjælland. København tabt, alt tabt! København frelst, livet frelst! Lad Jylland fare, lad Vesterhavsøerne fare, lad Fyn fare.

Da det begyndte at knibe en lille bitte smule, fik fløjten en anden tone, og jeg er også sikker på, at den krigsdans, der for tiden opføres af en lille del af vore landsmænd og landsmandinder vil komme ind i et langsommere tempo og til mere stilfærdig musik, hvis fjenden en bedrøvelig dag rykker frem mod fæstningen København.

Efter kampen ved Fredericia og Vejle den 8. marts fik vi østrigere i kvarter i Kolding og omegn og havde siden, til fjenden forlod Jylland i november, så godt som stadig indkvartering. Trods de mange nationaliteter og forskellige sprog kom vi godt ud af det med de fremmede soldater, og jeg kan ikke mindes, at de nogensinde fornærmede os. De var høflige og tjenstvillige, de hjalp til i køkkenet, bar vand og brænde ind, og gjorde nytte ved mange lejligheder. De fik jo udleveret naturalforplejning, som vi måtte tilberede for dem – hellere det end overlade køkkenet helt til soldaterne, og da vi i løbet af sommeren kun havde fire mand i kvarter, spiste vi middagsmaden sammen med dem.

Østrigske soldater foran Kolding Rådhus, 1864.

Vi beholdt nu de samme folk i længere tid ad gangen, og jeg må sige, at jeg fik mange venner blandt vore fjender. Vi mærkede jo heller ikke noget til krigen, vore østrigere levede så fredeligt i Kolding, som om de var hjemme i deres garnison.

Det store regimentsmusikkorps (over 60 mand) musicerede om eftermiddagen uden for Svenssons Hotel under officersmessen, og et par gange om ugen blæstes der tappenstreg med fuld musik gennem gaderne. De andre dage lød trommerne og patruljer trak gennem gaderne for at opsnappe soldater, der ikke i rette tid var kommet i deres kvarter.

Hovedkvarteret var i lang tid i Kolding, og jeg erindrer, at den preussiske kronprins Friedrich, den senere Kaiser Friedrich var i Kolding, da hans garderregimenter var der. Den gamle feltmarskal Wrangel var også i Kolding, og jeg har set tropperne paradere for ham i gaderne.

Den højstkommanderende for det østrigske armékorps, feltmarskal Gablenz var en lang tid i Kolding, og jeg husker den smukke officer, som vi ofte så i gallauniform og som var til stede ved adskillige militærbegravelser. Af dem havde vi jo ikke få i Kolding. Der døde mange soldater på lazaretterne. De fremmede mænd fandt deres grav så langt borte fra slægt og fædreland, og deres kammerater kastede den sidste håndfuld jord på deres kiste. Tre

salver lød over graven og militærkommandoen gik med en lystig march tilbage til byen.

Gablenz var en human og hensynsfuld officer, der gjorde sit til at lette de byrder, krigsbegivenhederne lagde på befolkningen, hvilket kom beboerne i Kolding til gode ved adskillige lejligheder.

I Kolding mærkede vi ikke meget til krigen. Vi mærkede ikke fjendtligheder eller kamp, men vi hørte dog engang imellem kanonaden ved Fredericia.

Stormen på Dybbøl den 18. april og Fredericias rømning den 28. april var bedrøvelige efterretninger, men så kom dog et lyspunkt i sorgen, søkampen ved Helgoland den 9. maj, som vi nok må kalde en sejr, men som dog ingen fordel bragte os. Fjenden var nu herre over Slesvig med undtagelse af Als og Vesterhavsøerne, og størstedelen af Jylland var i fjendens hænder, da våbenstilstanden begyndte den 12. maj.

Ved konferencen i London blev vi ikke enige med vores modstandere, men det havde dog været meget bedre for os den gang at have sluttet fred og beholdt Nordslesvig – en linie fra Flensborg til Tønder – end at begynde eller rettere fortsætte en håbløs krig, da vi nu fuldtud vidste, at vi ville blive ene i kampen mod to stormagter, og at ingen magt ville løfte en hånd for at hjælpe os.

Den nationalitetskamp, der endnu føres i Sønderjylland, kunne have været undgået, hvis vi havde beholdt Nord- og Mellemslesvig, som Preussen tilbød os. Men man må jo tro, at den danske regering har haft sine grunde til at afslå tilbudet. Nu ville vi vel have været ret tilfredse med, om den danske del af Slesvig hørte til Kongeriget, og vore landsmænd på den anden side af grænsen, kunne

have glædet sig ved at være danske og vedblivende at være danske, men havde de også været rigtig tilfredse. Utilfredsheden har jo bestandig været til stede i Hertugdømmerne, enten magten var på dansk eller tysk side. Det er meget vanskeligt, ja umuligt, at gøre en befolkning tilpas, der består af to nationaliteter, det kan være besværligt nok for en af dem at enes indbyrdes. Det ser vi så ofte beviser for herhjemme!

Den 25. juni begyndte fjendtlighederne på ny, og allerede natten til den 29. juni gik preusserne over Alssund i både. Efter en hidsig kamp forlod vores tropper denne ø og blev overført til Fyn. Man skulle have troet, at vores flåde kunne have forhindret overgangen til Als. Rolf Kraka, vor eneste panserbatteri, havde vagt i Alssund og kom også til stede under overgangen, som da så ud til at ville blive forstyrret, men snart efter dampede den bort og lod sig ikke se mere, så preusserne kunne uforstyrret fortsætte overfarten, som da lykkedes alt for vel. Preussernes overgang til Als trods panserbatteriet og kystbatterierne på Als må militærisk set betragtes som en heltebedrift.

Vesterhavsøerne tog østrigerne, og preusserne gik over Limfjorden, og snart var hele Jylland helt til Skagen besat af fjenden, der nu alvorligt forberedte en overgang til Fyn.

I Kolding Havn blev der samlet en mængde både, der blev ført til Kolding med vogne fra forskellige steder i Jylland, og nogle slæbedampere havde tyskerne ført ind i havnen, men fortalte, at de var kommet fra Hamburg. Der blev også bygget tømmerflåder i havnen, der skulle benyttes til at overføre tropper til Fyn. Østrigerne var flere gange ude at prøve flåderne, og jeg kan huske, at de ikke var

Fejringen af kejser Franz Josefs fødselsdag i det østrigske hovedkvarter i Kolding den 18. august 1864. Illustrierte Zeitung, 17. september 1864.

meget begejstret for den sejlads. Der var vist mange af soldaterne, der aldrig havde set så stort et vand som Kolding Fjord og Lillebælt.

Jylland blev nu helt administreret af preusserne, og general Vogel von Falkenstein var ansat som guvernør. Skatterne blev opkrævet hver måned og skulle indbetales til militærgovernmentet i Randers. En kontribution på henvend to millioner kroner skulle udredes af Jylland, og mange andre strenge foranstaltninger blev iværksatte.

Overgangen til Fyn blev ikke til noget, da underhandlinger om fred blev indledt, og fjendtlighederne ophørte den 20. juli. Den 1. august blev fredspreliminarierne afsluttede i Wien, og den 30. oktober blev freden afsluttet samme sted. Danmark måtte afstå alle tre hertugdømmer.

I Jylland havde man begyndt at forberede vinterkvarter for de fjendtlige tropper. For disse kvarterer blev der nu ingen brug, da tropperne inden tre uger skulle rømme Jylland.

Størstedelen af de fremmede tropper gik nu gennem Kolding sydpå, og jeg erindrer, at flere af de preussiske regiments musik blæste „Den tapre Landsoldat“, og jeg husker, at en-

kelte af de bortdragne soldater, der havde været i kvarter hos os tidligere, var hos os for at sige farvel og udtalte deres glæde over, at de nu var på vejen til deres hjem. Den sidste dag, preusserne drog gennem Kolding, fik vi tilladelse til at hejse Dannebrog, og der var flag fra hvert hus i de gader, preusserne passerede.

En underlig stilhed blev der nu i byen, da de sidste preussere var draget bort. Kolding havde været besat af fjenden i ni måneder, og dertil gennemmarchen af de mange tropper skulle nok skabe uro i byen. Men der var ingen grund til at klage på de fjendtlige troppers opførsel, men bedst var det dog, at de var borte, og at de aldrig skulle komme tilbage til os som fjender. Mange af de bortdragne soldater måtte med til Frankrig 1870, og derfra kom de ikke alle hjem. Felttoget i Jylland 1864 havde en mere fredelig karakter.

Efter at den urolige del af befolkningen i Kolding havde moret sig med at lave nogle optøjer – jeg ved ikke, om det var af glæde eller sorg over, at preusserne havde forladt os – faldt sindene snart til ro, og alt, arbejde og forretning, gik snart i den gamle gænge. Jeg tror nok, at der var nogle, vel nok mest blandt ungdommen, der savnede den gode militærmusik. Men det var dog rart, at vi igen blev os selv. Vi havde nu i ni måneder måttet dele vort hjem med de fremmede soldater, og jeg forstår næsten ikke, hvorledes de gamle blandt os har kunnet udholde den uro og tummel, som indkvarteringen i den lange tid førte med sig.

Den slesvigske grænse havde vi lige op til Kolding, og der begyndte Haderslev Amt, men ved freden i Wien beholdt vi de gode otte slesvigske sogne, som blev til stor gavn for

Kolding by, der fik sit opland betydeligt forøget. Grænsen mellem Danmark og Tyskland blev nu noget sydligere for Kolding og lidt nord for Christiansfeld.

Efter krigen havde vi i længere tid en afdeling dragoner i Kolding, hvortil der jo var udmærket plads på den til slottet henhørende staldgård.

Den anden slesvigske krig var forbi, og vore danske landsmænd i Slesvig kom under fremmed herredømme – de skulle være preussere. De er ikke blevet det endnu, og de bliver det ej heller foreløbig. Men de er vedvarende preussiske undersåtter, og udsigterne til, at det skal blive anderledes, er ikke store.

Preussiske husarer i Kolding i 1864.